УДК 619:931.1(477-25)

Стегней М.М., к.вет.н., доцент ©
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ПЕРЕДУМОВИ ВИЗНАННЯ КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ ВЕТЕРИНАРНИХ МОРФОЛОГІВ

Подано відомості про передумови визнання Київської школи ветеринарних морфологів. Встановлено, що передумовою створення даної школи були наукові досягнення професора Б.О. Домбровського у напрямі порівняльної анатомії вентральних м'язів тулуба хребетних, де у 1926 році було визнано його наукову школу. Послідовником Б.О. Домбровського став В.Г. Касьяненко, завдяки його науковим здобуткам і було визнано київську школу ветеринарних морфологів, яка продовжує своє існування і нині.

Ключові слова: *ветеринарний інститут, кафедра анатомії, наукова школа, Київська школа ветеринарних морфологів.*

Вступ. Початок XX ст. співпадає, особливо західної Європи і Америки, з помітним падінням інтересу до філогенетичних досліджень, основою яких у другій половині XIX ст. була послідовно матеріалістична теорія Дарвіна. Центр інтересів морфологів перемістився в область експериментального вивчення процесів формоутворення під час індивідуального розвитку. Методологічною основою частини цих досліджень були або механіцизм, який знаходився на той час у стані кризису, або різновид ідеалістичних уявлень. В якості теоретичної бази філогенетичних досліджень нерідко висовувались ламарксистські погляди, що отримали, особливо широке поширення серед палеонтологів.

Напрямки морфологічних досліджень чітко прослідковуються і в роботах представників київської школи ветеринарних морфологів, які стояли у витоку Київської школи ветеринарних морфологів.

Матеріал і методи. У процесі дослідження використано матеріали Державного архіву м. Києва, архівні справи кафедри анатомії тварин ім. акад. В.Г Касьяненка НУБіП України та видання періодичної преси. Основою методологічного дослідження є фундаментальні підвалини наукового аналізу – принцип історизму та системності. При проведенні досліджень використано хронологічний та аналітичний методи.

Результати дослідження. Не випадково, в основі заснування Київської школи ветеринарних морфологів є ветеринарний факультет Київського політехнічного інституту, а з 1921 р. окремий вищий навчальний заклад – Київський ветеринарно-зоотехнічний інститут. Першим завідуючим кафедри нормальної і патологічної анатомії при Київському політехнічному інституті був затверджений ветеринарний лікар С.П. Дуброва, який і розпочав наукову діяльність з розвитку морфології тварин.

У зв'язку зі смертю С.П. Дуброви завідуючим кафедрою за сумісництвом був обраний директор анатомічного театру Київського медичного інституту

© Стегней М.М., 2012

професор Ф.О. Цешкіський. Лише завдяки наполегливій роботі співробітників кафедри анатомії під керівництвом Ф.О. Цешківського була складена, відсутня на той час українська анатомічна термінологія. Розроблена ними термінологія була видрукувана в записках Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту за 1924-1925 роки [1].

Ця робота стала першою науковою працею співробітників кафедри анатомії тварин. Подальші наукові дослідження співробітників кафедри в галузі морфології тварин мали більш глибокий характер, що були пов'язані з появою нових шляхів дослідження, незалежних від філогенетичних завдань морфології другої половини XIX ст., які іноді ставали в протиріччя філогенетичному напрямку.

Очолюваний професором Б.О. Домбровським (1925-1929 рр.) колектив кафедри уже до 1926 р. створив умови для проходження курсу анатомії на трупному матеріалу, заснував кісткову базу кафедри і заклав основи навчального музею сухих препаратів [2].

Поряд з навчальною роботою колектив кафедри розгорнув широкі наукові дослідження. Працюючи у напрямі порівняльно-анатомічного вивчення вентральних м'язів тулуба хребетних співробітники кафедри за порівняно короткий час досягли таких вагомих результатів, що III Всеросійський з'їзд зоологів, анатомів і гістологів визнав школу Б.О. Домбровського.

До розробки наукової тематики кафедри професор Б.О. Домбровський крім співробітників кафедри широко залучав працівників інших кафедр інституту та студентів. Такими студентами були О.Ф. Максименко та В.Г. Касьяненко, які, будучи студентами останнього року навчання були запрошені на посади асистентів кафедри. Одержані матеріали були висвітлені в 26 публікаціях. У 1926 році В.Г. Касьяненко у працях інституту видрукував свою першу наукову працю: «Дві варіації в тарсальному суглобі коня». На підставі робіт цього періоду професор Б.О. Домбровський створив загальновизнану теорію філогенезу вентральних м'язів тулуба хребетних. Дані цих робіт широко цитуються в світовій літературі і в наш час.

Вільне знання німецької мови Б.О. Домбровським дозволило йому, співробітникам кафедри та студентам гуртківцям, видрукувати свої наслідки досліджень в німецьких журналах «Anatomischer Anzeyger» та «Zeitschrift für anatomie und entwicklungsgeschichte», що сприяло іноземним вченим дізнатися про існування кафедри анатомії.

У липні 1929 р. професор Б.О. Домбровський залишив роботу на кафедрі й переїхав до новоствореного ветеринарного інституту в Алма-Аті. Разом з ним перейшли на роботу О.Ф. Максименко, В.В. Колесніков. На початку 1929/30 навчального року на кафедрі залишилися лише В.Г. Касьяненко та препаратори-студенти Г.О. Гіммельрейх і М.Ф. Волкобой, призначені на ці посади в червні 1929 р. Завідуючим кафедрою, за сумісництвом, дирекція інституту запросила М.І. Волкобоя, який одночасно продовжував працювати на кафедрі нормальної анатомії медичного інституту. Всю основну роботу на кафедрі, зокрема керівництво практичними заняттями студентів, вів В.Г. Касьяненко, якого призначили на посаду в.о. доцента.

Керований В.Г. Касьяненком колектив кафедри продовжував вивчення вентральної тулубової мускулатури ссавців (В.Г. Касьяненко, М.Ф. Волкобой, Г.М. Отрошенко, Г.С. Абельянц), а з 1932 р. розпочали також вивчення головної кишки ссавців (Г.О. Гіммельрейх, В.К. Чубар).

Закладені в цей період засади ведення навчального процесу та науково-дослідної роботи стали традиційними і для наступних періодів, які, безумовно весь час вдосконалювались. Починаючи з 1926 р. В.Г. Касьяненко займався питаннями будови і функції суглобів ссавців. Крім того, співробітники кафедри працювали над вивченням вентральних тулубових м'язів хребетних. Зокрема, доцент кафедри М.Ф. Волкобой проводив дослідження зовнішнього косого м’яза живота. Особливістю цих робіт є їх еволюційний напрям – розв'язання питань гомології та походження тих чи інших м'язів. Результати свого дослідження він опублікував у міжнародних журналах (Anat. Anz., Zeitscher. Anat.Entw.-gesch.).

Аналізуючи архівні матеріали Державного архіву м. Києва [3,4], встановили, що головним об’єктом дослідження було взято скакальний суглоб коня, як кінцеву складну ланку задньої активно-локомоторної кінцівки, яка сприймає і передає як вагу тіла, так і протиудари від землі.

На основі дослідження скакального суглобу комахоїдних і гризунів Касьяненко В.Г. довів, що малогомілкова кістка не зчленовується з п’ятковою; п’яткова з центральною, а між надп’ятковою і четвертою кісткою заплесна у ірбіса спостерігається бокове з’єднання.

Різні способи з’єднання заплеснового суглоба коня, а таке їх з’єднання з кістками гомілки і плесни дали можливість автору виділити два типи з’єднань цього суглоба: - примітивний – характерний для однокопитних диких предків свійського коня; та – прогресивний, які іноді супроводжують регресивні варіації.

Дослідження В.Г. Касьяненка проводилися на аналізі спеціалізації скакального суглоба у вимерлих тварин, при цьому вкрай важливим було не відривати (морфологічні) форми від функції.

В.Г. Касьяненко зробив першу спробу морфологічного і функціонального аналізу руху суглобів і кінцівки коня в цілому, що стало буз сумніву цінним вкладом, і особливо у ветеринарну хірургію.

В.Г. Касьяненко виконав ряд цікавих досліджень над вентральною тулубовою мускулатурою хребетни. Особливістю цих робіт був еволюційний напрям – розв’язання питань гомології та походження тих чи інших мускулів і їх груп. Згодом науковою роботою захопилося ряд науковців, які і продовжили справу В.Г. Касьяненка (Гіммельрейх Г.О., Мажуга П.М., Манзій С.Ф. Рудик С.К., Хомич В.Т., Мельник О.П. тощо).

Уряд України високо оцінив наукові заслуги В.Г. Касьяненка, нагородивши його найвищою нагородою Радянського Союзу – Орденом Леніна та багатьма іншими орденами та медалями.

В.Г. Касьяненко – автор понад 80 публікацій та підготував 10 докторів і 18 кандидатів наук.

Аналіз наукових досліджень співробітників кафедри під керівництвом В.Г. Касьяненка, без сумніву, свідчить про те, що дійсним засновником

київської школи ветеринарних морфологів є саме цей, відомий в усьому світі український морфолог.

Висновки.

1. Передумовою заснування Київської школи ветеринарних морфологів були наукові здобутки професора Б.О. Домбровського у напрямі порівняльної анатомії вентральних м'язів тулуба хребетних, коли у 1926 р. було визнано його наукову школу.

2. Засновником Київської школи ветеринарних морфологів став професор В.Г. Касьяненко, який, по-суті, продовжив наукову діяльність започатковану Б.О. Домбровським.

Література

1. Станіслав Рудик / Рудик С.К. Київська школа ветеринарних морфологів. – К.: Видавництво Національного аграрного університету, 1998. – 72 с.

2. Станіслав Рудик / Рудик С.К. Касьяненко Володимир Григорович. – К.: Національний університет біоресурсів і природокористування України. – 2011. – 146 с.

3. Володимир Касьяненко / В.Г. Касьяненко Про зчленування тарзального суглоба коня (Equs caballus linne) і деяких багатопалих ссавців // Наукові записки Київського ветеринарного інституту. – Полтава. – 1938. – Т.1., В.1. – с. 97-127.

4. Протоколы заседаний научной конференции института посвященной XXX летию Великой октябрской революции состоявшейся в период с 31 октября по 1 ноября 1947 года // ДА м. Києва. – Ф. Р 1381, Оп. 2., Справа 32. – 1947. – с. 1-9.

Summary

Stegney M.

PRELIMINARY RECOGNITION KYIV SCHOOL VETERYNARY MORPHOLOGISTS

Filed background information about the recognition of the Kyiv School of Veterinary morphologists. Established that the precondition for the creation of this school were scientific achievements of Professor B.A Dombrowski towards the comparative anatomy of the ventral muscles of the trunk of vertebrates, which in 1926 was recognized by his scientific school. Follower B.O. Dombrowski was V.G. Kasyanenko where thanks to his scientific achievements and recognized the Kiev School of Veterinary morphologists, which continues to exist today.

***Key words**: Veterinary Institute, Department of Anatomy, Research School, Kyiv School of Veterinary morphologists.*

Рецензент – д.вет.н., професор Урбанович П.П.